

Qazax ekspert: "Trans-Xəzər

marşrutu Avrasiyanın əsas nəqliyyat arteriyası olmaq üçün bütün ilkin şərtlərə malikdir"

Azərbaycan və Mərkəzi Asiya ölkələri strateji əhəmiyyəti artan vahid tarixi, mədəni və geosiyasi məkandır. Ölkəmiz iki Mərkəzi Asiya ölkəsinin - Qazaxıstan və Türkmənistanın daxil olduğu Xəzər beşliyindən biridir. Məhz mövcud coğrafi məkanına görə Azərbaycan Mərkəzi Asiyada mövcud olmağa "məhkumdur".

Avqustun 9-da Qazaxıstan Prezidenti Kasım-Jomart Tokayevin dəvətilə Prezident İlham Əliyev Astanada Mərkəzi Asiya və Azərbaycan Respublikasının Dövlət Başçıları arasında görüşündə iştirak edib. Bu tədbirdə çıxış edən dövlətimizin başçısı qeyd edib ki, Azərbaycanın Mərkəzi Asiyanın dövlət başçıları arasında görüşlərinə dəvət olunması ölkələrimiz arasında dostluq və qardaşlıq əlaqələrinin, inkişaf edən əməkdaşlığın göstəricisidir.

Jurnalist T.Məmmədova AZƏRTAC üçün mövzu ilə bağlı qazaxıstanlı iqtisadi ekspert, Dünya İqtisadiyyatı və Siyasəti İnstitutunun Çin və Asiya Araşdırmaları proqramının rəhbəri Ersultan Jansetov ilə müsahibə hazırlayıb. Müsahibəni təqdim edirik.

- *Azərbaycan Prezidenti Mərkəzi Asiya ölkələrinin dövlət başçıları arasında görüşlərində iştirak etmək üçün dəvət olundu. Bu görüşlər rəsmi Bakı ilə Mərkəzi Asiya ölkələri arasında əlaqələrin inkişafına necə təsir edir?*

- Qeyd etmək ki, cənab İlham Əliyev demək olar ki, Qazaxıstanın keçirdiyi bütün tədbirlərdə iştirak edir, Qazaxıstan paytaxtında tez-tez qonaq olur. Bütün bunlar Qazaxıstanla Azərbaycan arasında ikitərəfli münasibətlərin səviyyəsinin tarixi maksimumda olduğunu simvolizə edir. Biz təkə strateji tərəfdaş deyilik, ən yaxın müttəfiqlərik. Bizim əməkdaşlığımız qardaşlıq münasibətlərinə əsaslanır. Ölkələrimiz türk dövlətləridir, ona görə də biz bütün beynəlxalq məsələlərdə bir-birimizi dəstəkləməyə məhkumuq. Rəsmi Bakı Mərkəzi Asiya ölkələrinin regional inteqrasiyası proseslərində mühüm rol oynayır. Hazırda əlaqələrimizin inkişafı Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatı (ŞƏT), Türk Dövlətləri Təşkilatı (TDT) və Müstəqil Dövlətlər Birliyi (MDB) çərçivəsində formalaşır. BMT-nin Mərkəzi Asiya İqtisadiyyatları üzrə Xüsusi Proqramını - SPECA-nı da qeyd etmək vacibdir. Azərbaycanla Qazaxıstan, Qırğızıstan və Özbəkistan arasında investisiya layihələri fəal şəkildə həyata keçirilir, birgə investisiya fondları yaradılıb. Bundan əlavə, rəsmi Astana və Bakı Mərkəzi Asiya və Cənubi Qafqazın geosiyasi qarşılıqlı fəaliyyətində əsas rol oynayır. Bu, hər iki ölkənin böyüyən iqtisadiyyatı, demoqrafik göstəriciləri və nəqliyyat imkanlarını gücləndirir.

- *Azərbaycanla Mərkəzi Asiya ölkələri arasında qarşılıqlı fəaliyyətin mühüm istiqamətlərindən biri nəqliyyat və tranzit sektorunda əməkdaşlıqdır. Ölkələrimiz arasında bu sahədə hansı mühüm layihələr həyata keçirilib?*

- 2022-ci ildən Qazaxıstanın xarici siyasətində təbii ki, geosiyasi kontekstlə əlaqədar olaraq, nəqliyyat və tranzit sektoru kontekstində xüsusi əhəmiyyətə malik Trans-Xəzər Beynəlxalq Nəqliyyat Dəhlizi əsas rol oynayır. Bu marşrutun böyük potensialı var. Təkcə ötən il trans-Xəzər marşrutu ilə yükdaşımlar 65 faiz artaraq 3 milyon tona yaxın olub. Qazaxıstanın hədəfi 2027-ci ilə qədər bu rəqəmi 10 milyon tona çatdırmaqdır. Qeyd etmək lazımdır ki, bu istiqamətdə böyük potensial var və gələcəkdə biz ticarət axını artdıqca tədarük olunan malların həcmi də artıra bilərik. Trans-Xəzər marşrutu Avrasiyanın əsas nəqliyyat arteriyalarından birinə çevrilmək üçün bütün ilkin şərtlərə malikdir. Bundan əlavə, rəsmi Bakı Şərqi-Qərbi dəhlizi boyunca Mərkəzi Asiya ölkələri üçün etibarlı tranzit ölkə rolunu oynayır. Əhəmiyyətli irəliləyiş təşəbbüsü Rəqəmsal İpək Yoludur. Layihəyə Xəzər dənizinin dibi ilə fiber-optik rabitə xəttinin çəkilməsi planları daxildir ki, bu da regionda rabitə xidmətlərinin rəqəmsallaşmasına və inkişafına mühüm töhfə verəcək.

- *İşğaldan azad edilmiş Qarabağ ərazilərinin bərpasında Mərkəzi Asiya ölkələri Azərbaycana hansı yardımı göstərmək niyyətindədirlər?*

- Qarabağ işğaldan azad edildikdən sonra bütün Mərkəzi Asiya ölkələri işğaldan azad edilmiş ərazilərin bərpasında öz imkanları da-

xilində Azərbaycan tərəfinə dəstək verirlər. Ötən il Füzuli şəhərində Mirzə Uluqbəy adına orta məktəb, bu il isə Kurmanqazı adına Uşaq Yaradıcılıq Mərkəzi istifadəyə verilib. Bu dəstək Özbəkistan və Qazaxıstanın hədiyyəsidir. Bu il də Qırğızıstanın dəstəyi ilə Ağdam rayonunda orta məktəb binasının təmələqoyma mərasimi olub. Məncə, Azərbaycan torpaqlarının infrastrukturunun bərpasına dəstəyin göstərilməsi çox simvolikdir. Bu, demək olar ki, tariximizin nəsildən-nəslə ötürüləcək parlaq səhifələrindən biridir.

- *Azərbaycan bərpaolunan enerji sahəsində Mərkəzi Asiya ölkələri ilə sıx əməkdaşlıqda maraqlıdır. Ölkələrimiz "yaşıl iqtisadiyyat"ı inkişaf etdirmək üçün güclərini necə birləşdirə bilərlər?*

- İstər Mərkəzi Asiya ölkələri, istərsə də Azərbaycan bu məsələyə böyük önəm verir. Çünki biz bilirik ki, karbohidrogenlər dövrü, neft əsri get-gedə ötüb gedir. Hər halda, bu gün baş verməyə belə, gələcəkdə bu, qaçılmaz tendensiya olacaq. Ona görə də biz zamanla ayaqlaşmalı və vaxtında yeni alternativ mənbələrə keçməliyik. Mərkəzi Asiya ölkələri ilə əməkdaşlıq kontekstində iyul ayında Qazaxıstan, Özbəkistan və Azərbaycan arasında "yaşıl enerji" sahəsində əməkdaşlıq haqqında saziş imzalanıb. Elektrik enerjisinin regionumuzdan Avropa ölkələrinə ixracı üçün Xəzər dənizinin dibi ilə və daha sonra Qara dənizin dibi ilə kabellərin çəkilməsi nəzərdə tutulur. Bundan əlavə, Almaniyaya tərəfi ilə əməkdaşlıqda Qazaxıstan "yaşıl hidrogen" istehsalı üzrə böyük layihə hazırlayır. Bu kontekstdə trans-Xəzər marşrutu Avropa ölkələrinə, ilk növbədə Almaniya ixracına görə prioritetdir. Ona görə də Azərbaycan bu məsələdə bizim əvəzsiz tərəfdaşımızdır və "yaşıl enerji" ilə əməkdaşlıq məsələsi gələcəkdə ən aktual məsələlərdən biri olacaq.

- *Noyabrda Azərbaycanda COP29 konfransı keçiriləcək. Qazaxıstan bu tədbirin keçirilməsində Bakıya necə dəstək vermək niyyətindədir?*

- Qazaxıstan iqlim gündəliyinə böyük əhəmiyyət verir. Bu baxımdan Qazaxıstan BMT-nin məsuliyyətli dövləti kimi öz növbəsində bu ilin payızında Bakıda mötəbər İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyasının (COP29) keçirilməsini dəstəkləmək üçün hər cür səy göstərəcək. Əminəm ki, Qazaxıstandan ekspert dəstəyi və informasiya dəstəyi lazımı səviyyədə olacaq və bizim tərəf də Azərbaycana lazım olan bütün yardımları göstərəcək. Qazaxıstanın 2060-cı ilə qədər karbon neytrallığına nail olmaq üçün uzunmüddətli hədəfi var. Bu, bizim uzun müddət üçün etalonumuzdur. Bundan əlavə, Almatıda iqlim və "yaşıl enerji" məsələləri üzrə layihə mərkəzi yaradılır. Qazaxıstan Mərkəzi Asiyada iqlim məsələləri üzrə regional mərkəz və koordinator kimi fəaliyyət göstərir. Türk Dövlətləri Təşkilatının Şuşada keçirilən sammitində Prezident Kasım-Jomart Tokayev bildirib ki, Qazaxıstan COP29 gündəliyinin formalaşmasında birbaşa iştirak edəcək. Hesab edirəm ki, burada tərəflər Xəzər dənizi üzərindən nəqliyyat və tranzit potensialını inkişaf etdirməklə yanaşı, dənizin qorunub saxlanması üçün də birgə fəaliyyət göstərə bilərlər. Çünki biz indi bilirik ki, Xəzərin səviyyəsinin aşağı düşməsi tendensiyası var və burada trans-Xəzər marşrutunun inkişafı üçün əsas meyarlardan biri onun ekoloji cəhətdən təmiz olmasıdır. Yəni dövlətlər bu məsələyə məsuliyyətlə yanaşmalı, ilk növbədə Xəzər dənizinin fauna və florasını qorunmalı, bu su anbarının bütün biomüxtəlifliyinin yox olmasına imkan verməməli və Xəzər dənizinin çirklənməsinin qarşısını almalıdır.